

Morten Frederiksen og Rasmus Juul Møberg

Mobilitet i den frivillige sektor

En panelanalyse af danskernes frivillige engagement fra 2004 til 2012

Den sociologiske forskning i frivilligt arbejde har længe været optaget af at afklare hvilke faktorer, der afgør om et menneske engagerer sig i civilsamfundet eller ej. En række forskellige teorier tilskriver den afgørende betydning til henholdsvis de frivilliges normer, ressourcer eller netværk. I en dansk kontekst er dette spørgsmål hidtil kun blevet adresseret ved hjælp af tværsnitsdata. I denne artikel undersøger vi betydningen af disse forskellige faktorer for danske frivillige med udgangspunkt i paneldata fra 2004 og 2012. Formålet med denne artikel er at afprøve de tre dominerende teorier, om hvad der får folk til at blive frivillige, samt hvad der får dem til at holde op igen. Endvidere undersøges teoriernes respektive gyldighed inden for tre forskellige civilsamfundssektorer – den aktivitetsorienterede, den velfærdsorienterede og den politisk- og lokalsamfundsorienterede sektor – for at undersøge, hvorvidt det er de samme faktorer, der har betydning for det frivillige engagement på tværs af forskellige typer frivillig aktivitet. Analysen viser, at det især er netværk knyttet til forskellige livsfaser, der forklarer bevægelser ind og ud af frivillighed. Yderligere viser vi, at familietraditioner for frivilligt arbejde socialiserer stærkt til selv at blive frivillig, hvorimod socialiseringsforskelle mellem fødselskohorter kun synes at have betydning for frivilligheden inden for den politiske sektor. Endelig viser analysen, at uddannelsesmæssige ressourcer overraskende har meget begrænset betydning for mobilitet ind og ud af frivilligt arbejde.

Søgeord: frivilligt arbejde, paneldata, sektorer, normer, livsfase.

Spørgsmålet om hvad der får mennesker til at arbejde frivilligt, og hvad der får dem til at stoppe, har været helt centralt for civilsamfundsforskningen og genstand for en del teoriudvikling. Denne artikel gør brug af paneldata fra Frivillighedsundersøgelsen i Danmark, indsamlet i henholdsvis 2004 og 2012, og undersøger nogle af de centrale hypoteser om, hvad der driver mobiliteten blandt frivillige. Paneldata giver en enestående mulighed for at teste nogle af de centrale teorier på området.

Tidligere undersøgelser viser, at danskernes frivillige engagement er meget stabilt over tid. Omkring en tredjedel af alle voksne danskere er engageret i frivilligt arbejde på et hvert givet tidspunkt. Frivillighed inden for forskellige civilsamfundssektorer (sundhed, socialt arbejde, idræt, politik og lignende) er tilsvarende stabil (Koch-Nielsen et al. 2005). Dette bekræftes senest af data fra Frivillighedsundersøgelsen gennemført i 2004 og 2012 (Fridberg og Henriksen 2014). Paneldata fra denne undersøgelse viser imidlertid, at stabiliteten dækker over en betydelig mobilitet ind og ud af frivilligt arbejde svarende til omkring en tredjedel af alle frivillige i hvert af undersøgelsesårene (Frederiksen og Møberg 2014; Rotolo 2000). Typisk forklares denne slags bevægelser ind og ud af frivillighed på tre forskellige måde. En forklaring peger på betydningen af individuelle værdier og normer, der disponerer folk for at være frivillige. En anden forklaring peger på betydningen af sociale netværk og de anledninger til frivillighed, der opstår herigennem. Endelig peger en tredje forklaring på betydningen af individuelle ressourcer og kompetencer som noget, der kan efterstræbes via frivilligt arbejde og som samtidig kan gøre bestemte befolkningsgrupper særligt attraktive at rekruttere til frivilligt arbejde (Henriksen og Rosdahl 2008; Bekkers 2005; Rotolo 2000).

Denne artikel bidrager til forskningen inden for mobilitet af frivillige på tre væsentlige områder. For det første er paneldata sparsomme på dette område internationalt set, og de paneldata, der findes, er primært amerikanske og hidrører derfor fra et civilsamfund, der fungerer på grundlæggende andre præmisser end det gør i de fleste europæiske lande. For det andet har de nordiske landes særlige kombination af en omfangsrig velfærdsstat og et aktivt civilsamfund været lidt af en gåde for den internationale frivillighedsforskning. Derfor er de drivende faktorer for frivillighed i Danmark af selvstændig interesse. Endelig bidrager vi konceptuelt og empirisk til forskningen på området ved at teste de dominerende mobilitetshypoteser inden for enkelt-sektorer i civilsamfundet frem for på tværs af alle typer frivilligt arbejde på én gang. En sådan analyse er os bekendt aldrig lavet på paneldata før.

I det følgende præsenteres nogle af de centrale teorier om, hvad der får folk til at blive frivillige og til at holde op igen. Disse operationaliseres i et sæt af hypoteser. Dernæst præsenteres data og metode, samt de forbehold der gør sig gældende for denne type undersøgelser. Efterfølgende præsenteres resultaterne og de konklusioner, der kan drages af disse.

Hvorfor bliver man frivillig, og hvorfor stopper man igen?
 Forskningen i hvilke faktorer, der påvirker om folk bliver frivillige og eventuelt ophører med at være frivillige igen, fokuserer typisk på tre typer af forklaringer (Henriksen og Rosdahl 2008). I det følgende giver vi et overblik over disse tre forklaringer og kobler dem til de mere generelle forklaringskategorier: kohorteforklaringer, livsfaseforklaringer og periodeforklaringer.

Normforklaringer

Frivilligt engagement forstås som forankret i individuelle normative forestillinger. I litteraturen findes der en veldokumenteret korrelation mellem værdier og normer på den ene side og frivilligt arbejde på den anden (Janoski og Wilson 1995; Sokolowski 1996; Habermann, 2007). Én tilgang til normforklaringer hævder, at frivilligt arbejde og medlemskab af civilsamfundsorganisationer er knyttet til bestemte normative forestillinger, som læres gennem civilsamfundsengagement (Putnam 2000). En anden tilgang hævder, at disse normative forestillinger er en forudsætning for overhovedet at blive frivillig (Uslaner 2008). Antagelsen er, at bestemte normative forestillinger, erhvervet enten gennem opvæksten eller gennem erfaringer med frivilligt arbejde, disponerer mennesker for at ville arbejde frivilligt.

Grundlæggende er der her tale om en socialiseringsforklaring, der antager, at de værdier og normer, som mennesker tilegner sig gennem deres formative år og gennem væsentlige erfaringer i livet, påvirker, hvordan de tænker og handler i forskellige situationer (Dekker og Halman, 2003). Denne type socialiseringsforklaring kan primært undersøges enten gennem forskelle mellem fødselskohorter eller gennem værdi- og socialiseringsforskelle mellem individer. I det første tilfælde antages, at de normer, som man har tilegnet sig som ung, afhænger af, hvornår man var ung: efterkrigsgenerationens kollektive optimisme, mellem-krigsgenerationens fremskridtsskepsis og efter-oliekrise-generationens tro på individet er udtryk for den slags kollektive socialiseringsforskelle. Ved at se på fødselskohorter over tid er det muligt at identificere sådanne norm- eller dispositionsforskelle. Alternativt kan man se på sammenhængen mellem de værdier, de enkelte individer giver udtryk for,

og om de vælger at være frivillige eller ej. Her kan den kausale sammenhæng ikke afklares, men til gengæld fremtræder den direkte korrelation mellem værdier og frivilligt arbejde tydeligere. En tredje variant af normforklaringen handler om de personlighedstræk, der er knyttet til frivillighed. Eksempelvis fremhæves, at psykologiske personlighedskarakteristika som udadvendthed og omgængelighed øger sandsynligheden for at deltage i frivillige aktiviteter (Bekkers 2005). Dette ligger imidlertid uden for denne artikels fokus, og der er også betydelige vanskeligheder forbundet med at undersøge personlighedstræk som adskilt fra normer og værdier. Generelt er der i forhold til normforklaringer blevet rejst tvivl om, hvorvidt de meget generaliserede survey-spørgsmål om værdier evner at indfange normvariationer tilstrækkeligt nuanceret til at kunne forudsige frivillighed (Wilson 2000).

Litteraturen om hvornår og hvorfor man forlader frivilligt arbejde er betydeligt mindre udbygget end litteraturen om hvornår og hvorfor man begynder som frivillige. Ser vi på dette spørgsmål med udgangspunkt i normforklaringer, er det også begrænset, hvor anvendeligt dette perspektiv er. Hvis normforklaringen skal kunne redegøre for, at personer ophører med at være frivillige, skal dette enten skyldes, at de har ændret normer, eller at det problem eller de behov i omverdenen, som normerne var rettet mod, ophører med at eksistere.

Netværksforklaringer

Denne tilgang forklarer frivilligt engagement med omfanget og styrken af sociale relationer samt den rolle, man indtager i disse netværk (Knoke og Thompson 1977; Gould 1993; Rotolo 2000). Antagelsen er, at muligheden for og anledningerne til at arbejde frivilligt er nært knyttet til de sociale netværk, vi indgår i, især i forbindelse med forskellige typer institutioner eller organisationer. Forskning viser, at folk bliver frivillige, fordi de bliver opfordret til dette (Rosenbaum 1956; Bussell og Forbes 2002; Wardell et al. 2000; Koch-Nielsen et al. 2005) – opfordringer der alt andet lige kommer lettere, hvis man er indlejret i mange forskellige sociale netværk.

Betydningen af netværk for frivillighed kan teoretisk set udspille sig på forskellige måder. Hvis man allerede er frivillig, kan det have betydning for, om man begynder at udføre frivilligt arbejde i andre sammenhænge (Wilson 2000). Dette understøttes af social kapital-teorien (Putnam 2000), der tilsiger, at de reciprocitetsnormer og netværksrelationer, der opbygges gennem frivilligt arbejde, gør det nemmere – i både normativ og netværksmæssig forstand – at blive frivillig igen og i en anden sammenhæng. Den del af teorien, der tilsiger, at man bliver frivillig flere steder, når man først er begyndt, ligger dog uden for denne artikels fokusområde. Den del, der handler om, at tidligere frivillighedsepisoder kan fastholde én i frivillighed eller gøre at man bliver frivillig igen på et senere tidspunkt, er derimod interessant set i mobilitetsperspektiv.

For det andet er en mere central del af netværksteorien knyttet til de institutionelle og organisatoriske sammenhænge, man indgår i. Her er især livsfaseaspektet relevant, idet livsfaser i høj grad definerer, hvilke typer netværk – (formelle/uformelle) institutionelle og organisatoriske – man indgår i. De netværk, der er knyttet til uddannelsesfasen, familiefasen, pensioneringsfasen og lignende, er ganske forskellige i forhold til varighed, styrke, størrelse og både type og mængde af anledninger til frivilligt arbejde, der følger med dem (Wilson og Musick 1997; Powers 1998; Rotolo 2000; Wilson 2000). Det er f.eks. et velkendt empirisk fund, at der sker en stigning i frivilligheden, når folk får børn, fordi de netværk og frivillige aktiviteter, der knytter sig til forældreskab og børns fritidsaktiviteter, giver flere anledninger og opfordringer til at blive frivillig (Wilson 2012). Dette er også veldokumenteret i dansk forskning (Koch-Nielsen et al. 2005, Henriksen og Rosdahl 2008). Netværksforklaringer knytter sig derfor nært til det, der normalt omtales som livsfase- eller alders- forklaringer.

Ser vi på de, der forlader frivilligt arbejde, ud fra dette perspektiv, er der langt større mulighed for at forklare dette, end tilfældet var med normforklaringer. For det første må vi forvente, at de fleste af de netværk, der knytter sig til livsfaser, ophører med at være virksomme, når man bevæger sig videre til næste livsfase. Store børn har ikke i samme omfang som små børn brug for, at forældrene engagerer sig i deres fritidsaktiviteter. Der er også større sandsynlighed for, at frivilligt arbejde i ungdomspolitik eller frivilligt arbejde som spejderleder ophører, når man stifter familie og fokuserer på andre ting. Når arbejdslivet slutter, vil engagementet i de mange forskellige typer foreninger og netværk, som knytter sig til arbejde, fag eller profession, blive mindre. Især i forhold til tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet har en udbredt hypotese været, at det tab af netværk, der følger med tilbagetrækningen, også vil slå igennem som en tilbagetrækning fra det frivillige arbejde (Cumming og Henry 1961). Ydermere tyder forskning på, at kønsarbejdsdelingen i familier kan have betydning for, om et livsfaseskift fører til ændringer i frivilligt engagement (Rotolo 2000). Den klassiske kønsarbejdsdeling, hvor kvinden varetager familieforsørgelse, og manden fastholder erhvervsarbejde og udadrettede aktiviteter, medfører i en amerikansk kontekst et øget frivilligt engagement blandt mænd, der stifter familie, og mindsket frivilligt engagement blandt kvinder, der stifter familie. Det er imidlertid tvivlsomt, hvorvidt dette mønster vil kunne genfindes i en dansk kontekst på grund af kvindernes høje erhvervsfrekvens og den udbredte brug af daginstitutioner.

Ressourceforklaringer

To hovedhypoteser driver ressourcetilgangen: A. Det stigende selvudviklingspres på alle fronter slår igennem som en instrumentel brug af frivilligt arbejde som en ressource, der styrker ens muligheder på andre arenaer, og som i øvrigt passer ind i den generelle udvikling mod identitetspolitik (Finkelstein

2009). B. Foreninger er i stigende grad er afhængig af at kunne rekruttere frivillige med specifikke uddannelses- og erhvervsmæssige kompetencer for at kunne løse deres opgaver og navigere i det komplekse sammenspil med offentlige og private aktører (Wilson og Musick 1997; Mitani 2013). Ressourcer skal ses meget bredt i relation til hypotese B, især fordi kulturelle ressourcer, knyttet til køn og etnicitet, er af stor betydning for rekrutteringen til frivilligt arbejde i nogle sammenhænge (Rotolo et al. 2010; Wilson 2012).

Mere generelt er både uddannelsesmæssige ressourcer og de ressourcer og kompetencer, der følger med erhvervsmæssig beskæftigelse, nært knyttet til graden af frivilligt arbejde, man udfører (Huang et al. 2009; Einolf 2010; Wilson 2012). Empirisk forskning viser, at disse generelle fund også er relevante i en dansk kontekst (Fridberg og Henriksen 2014; Henriksen og Rosdahl 2008, Koch-Nielsen et al. 2005). En tilsvarende betydning kan findes af f.eks. helbredsressourcer, selv om der her er tale om to gensidigt forstærkende fænomener (Borgonovi 2008; Wilson 2000). Ikke mindst er tid også en væsentlig ressource, og en ofte fremført hypotese er, at de, der trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet, omsætter denne nyvundne tidsressource til frivilligt arbejde (Johnson et al. 2003). Betydningen af ressourcer for rekrutteringen af frivillige medfører imidlertid også en life-track opdeling, hvor der inden for samme fødselskohorte eller livsfase sker en stratifikation således, at det især er blandt de ressourcestærke, man finder dem, der hyppigst arbejder frivilligt. Betydningen af ressourcer ser dog ud til at variere mellem forskellige civilsamfundssektorer (Wilson og Musick 1997; Mitani 2013). Noget tilsvarende gør sig gældende for hypotese A, hvor det er de instrumentelle mål, forbundet med frivilligt arbejde, der driver mennesker til at udføre frivilligt arbejde (Meier og Stutzer 2008). Disse instrumentelle formål med frivilligt arbejde er forbundet med generelt mere karriereorienterede life-tracks, og samtidig er det næppe lige befordrende for den videre karriere at arbejde frivilligt, hvis man tilhører arbejderklassen, som hvis man tilhører den øvre middelklasse.

Ressourceforklaringer giver også en række muligheder for at forklare ophør af frivilligt arbejde. Her vil det især være tab af ressourcer, der medfører ophør af frivilligt arbejde. En forringelse af helbredet kan derfor føre til, at det frivillige arbejde ophører. Tilsvarende vil det tab af tidsressourcer, der opstår, når man får børn hypotetisk set også kunne medføre et fald i frivilligt arbejde for én eller begge forældre.

Civilsamfundssektorer

Endelig skal vi se nærmere på forskellen mellem forskellige sektorer i civilsamfundet. Ser man på den generelle fordeling af frivilligt arbejde mellem forskellige sektorer som f.eks. kultur, idræt, sundhed, fagligt arbejde og politisk arbejde, så ser man, at der er betydelige forskelle i antallet af frivillige. Tilsvarende ser man, at kompositionen af frivillige ikke er den samme, idet de frivilliges køn, uddannelse og indkomst varierer mellem disse sektorer (Koch-

Nielsen et al. 2005; Fridberg og Henriksen 2014). Det er derfor nødvendigt at se på frivilligt arbejde som en art arbejdsmarked med flere forskellige sektorer, der har forskellige karakteristika, frem for at betragte det som et sammenhængende, homogent fænomen (Janoski og Wilson 1995; Henriksen og Rosdahl 2008).

I en dansk kontekst har Henriksen og Rosdahl (2008:61f) vist, at der er betydelige demografiske og socio-økonomiske forskelle mellem de grupper af frivillige, der engagerer sig inden for henholdsvis aktivitetsorienteret, velfærdsorienteret og politisk/(lokal)samfundsorienteret frivilligt arbejde. Variationen viser sig at være af et sådant omfang, at der reelt er tale om forskellige forklaringstyper, som henholdsvis virker eller ikke virker inden for disse sektorer. Givet disse betydelige forskelle, er det derfor afgørende at differentiere mellem sektorer i en analyse af mobiliteten blandt frivillige i Danmark, da effekterne inden for de enkelte sektorer ellers vil udligne hinanden.

Mulighederne for at opdele frivilligt arbejde er i denne konkrete sammenhæng begrænset af den måde, surveyen er konstrueret på. Surveyen er af hensyn til international sammenlignelighed inddelt i 14 substantielle frivillighedsområder svarende til de, der bruges i det internationale Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. De inddelinger, vi kan lave, består derfor af grupperinger af disse. Med udgangspunkt i tidligere sektorinddelinger i en dansk kontekst (Henriksen og Rosdahl 2008) opdeler vi frivilligt arbejde i aktivitetsorienteret (kultur, idræt og fritid i øvrigt), velfærdsorienteret (sundhed, socialt arbejde, uddannelse, rådgivning, religion og kirke) og politisk, lokalsamfundsorienteret (miljø, bolig og lokalsamfund, fagligt arbejde samt politiske og internationale aktiviteter). Opdelingen er begrundet i forhold til de forskellige typer af motiver og netværk, der kendetegner disse aktivitetsområder.

Aktivitetsorienteret frivilligt arbejde er primært ekspressive aktiviteter, hvor man udfolder sin interesse og eventuelle evner på forskellig vis, f.eks. som frivillig træner i en idrætsforening eller frivillig i en lokalhistorisk forening. En del af det frivillige arbejde er naturligvis knyttet til det at organisere disse aktiviteter, men ikke desto mindre er hovedformålet ekspressivt. Velfærdsorienteret frivilligt arbejde er primært rettet mod en brugergruppe af ikke-frivillige som har behov for hjælp og støtte fra frivillige. Dette kan f.eks. være besøgstjeneste, juridisk rådgivning, informationsarbejde for en patientforening mm. Endelig er det politisk og lokalsamfundsorienterede frivillige arbejde rettet mod at fastholde eller forandre forhold i samfundet ud fra et politisk eller ideologisk standpunkt. Engagementet kan være rettet mod både det nære, det nationale eller det globale samfund. Eksempler på dette kan være frivilligt arbejde i Amnesty International eller i en politisk ungdomsorganisation.

Inddelingen i disse tre sektorer er ikke uproblematisk, men er et betydeligt skridt fremad i forhold til at behandle alle former for frivilligt arbejde under

et. I det følgende gennemgår vi de tre sektorer med udgangspunkt i norm-, netværk- og ressource-forklaringer.

I forhold til de aktivitetsorienterede former for frivillighed (sektor a) er det vores antagelse, at det er disse, der i størst omfang er knyttet til livsfaser og dermed netværksforklaringen. Der er især tale om kultur, idræt og fritidsaktiviteter med børn, og derfor kan børnenes alder vise sig at have stor betydning for, hvornår man bliver frivilligt aktiv, og hvornår man stopper igen. Imidlertid er der også en lang række aktiviteter, der ikke er afhængige af børn, hvor de mere aktive allerede har engageret sig i idrætsklubber eller lignende. De personer, som har et højt aktivitetsniveau, er forventeligt de ressourcestærke, der også har overskud til denne type aktiviteter. Vi ved, at det er inden for dette område, vi finder flest frivillige i det hele taget. Vores forventninger er derfor, at der er et generelt højt aktivitetsniveau i alle aldersgrupper, men at dette (1a) stiger når man har børn i alderen 7-17 år, og at aktiviteterne på dette område er afhængige af den enkeltes ressourcer især i form af uddannelse og arbejde (2a). Da disse aktiviteter primært er ekspresive, forventer vi ikke nogen særlig betydning af normer (3a).

I forhold til de velfærdsorienterede aktiviteter (sektor b) er det vores antagelse, at disse især er knyttet til normer. Der er her tale om en type aktiviteter, der netop er defineret ved at komme andre til gode. Det er derfor vores antagelse, at disse især er (1b) knyttet til normative forestillinger og vil være knyttet til familietraditioner for frivilligt arbejde og kohorte-forskelle i socialiseringen af disse normer. Personer, der er vokset op under den fuldt udviklede velfærdsstat, vil i mindre omfang være frivilligt aktive på dette område. Det er yderligere vores forventning, at der kan være et element af ressourcekonkurrence mellem dette område og andre typer frivilligt engagement. Især er det vores forventning, at man (2b) i de perioder i livet, hvor man er frivilligt aktiv i forbindelse med sine egne børns liv, har et mindre overskud af tidsressourcer til at være frivillig inden for velfærdsområdet. Vi forventer ikke, at (3b) ressourcer generelt spiller den samme rolle inden for denne sektor som i de to andre sektorer. Engagement i frivilligt velfærdsorienteret arbejde kan udspringe af erfaringer med egne eller pårørendes sygdom, sociale problemer eller lignende – erfaringer, der ikke begrænser sig til de ressourcestærke sociale strata.

I forhold til de politiske og lokalsamfundsorienterede aktiviteter (sektor c) er vores antagelse, at det især er egeninteresse eller politisk/ideologisk ståsted, der driver engagementet. Vi har imidlertid ikke mulighed for at teste betydningen af politiske normer, så vi kan kun se på normer i forhold til socialisering af kohorter og familietraditioner (1c). Da det generelt forholder sig sådan, at politisk aktivitet er nært knyttet til ressourcer i form af uddannelse og arbejde, forventer vi også, at disse faktorer spiller en rolle her. Det er derfor vores forventning, at (2c) omfanget af frivilligt engagement især vil være afhængigt af uddannelsesressourcer og status på arbejdsmarkedet. Også på

dette område forventer vi en ressource-konkurrence med udførelsen af frivilligt arbejde i forbindelse med egne børn og derfor, at (3c) frivilligt arbejde på dette område findes i den periode, hvor man har hjemmeboende børn. Netværkseffekter på dette område antages med andre ord at være negative i den periode af livet, hvor man har børn i skolealderen.

Analyselilgang

Analysen er baseret på paneldata fra Frivillighedsundersøgelsen 2004-2012. Paneldataene indeholder kun oplysninger fra personer, der har svaret både i 2004 og 2012. Det betyder, at data – statistisk set – er mindre repræsentative end tværsnitdata fra de pågældende undersøgelsesår. Eksempelvis er andelen af frivillige omkring 5 procentpoint højere. Sigtet med denne analyse er dog kun i mindre grad at give et repræsentativt billede af frivilligt arbejde i Danmark og i højere grad at sætte fokus på mekanismerne bag deltagelsen i frivilligt arbejde. I tabel 1 er fordelingen af de relevante uafhængige variable præsenteret.

Som det fremgår af tabel 1, så indeholder de anvendte paneldata to typer af variable, der har forskellige niveauer i paneldatastrukturen. Det er henholdsvis level 2-variable, der er karakteriseret ved, at de varierer mellem personer, men er konstante over tid inden for den enkelte person (tidsinvariate variable). Disse level 2-variable er fødselskohorte, der er opdelt i dummy-variable, der hver spænder over 8 årsintervaller, hvilket modsvarer tiden mellem de to undersøgelsestidspunkter. Dernæst et spørgsmål om hvorvidt der har været tradition for frivilligt arbejde i familien under opvæksten. Begge variable refererer til normforklaringen. Hvor kohortevARIABLEN er en operationalisering af overordnede samfundsmæssige udviklingers påvirkning, afkoder traditionsvariablen snarere de individuelle familiepåvirkninger. Endelig inddrager vi køn, da vi har en forventning om, at mænd og kvinder orienterer sig forskelligt i forhold til deres deltagelse i frivilligt arbejde, hvilket også afstedkommer adgang til forskellige typer af netværk. Køn indgår derfor i analysen, men knytter sig både til netværks- og normforklaringen.

Analysens level 1-variable (tidsvarierende variable) er karakteriseret ved, at værdien kan variere både mellem personer og over tid inden for den enkelte person. Effekten på den afhængige variabel af en tidsvarierende variabel kan dermed tilskrives enten forskelle mellem personer (between-effekt) eller en forandring inden for det enkelte individ mellem de to målinger (within-effekt) eller en kombination af within- og between-effekter.

Dette gør sig gældende for alder, der på samme måde som kohortevARIABLENE er dummyvariable, der dækker over 8 årsintervaller. Disse aldersgruppevariable skal bidrage til analysen af, hvordan forskellige livsfaser giver adgang til forskellige netværk og herigennem potentiel deltagelse i frivilligt arbejde. Børn i skolealderen er en operationalisering af en specifik livsfase, hvor forældrene bliver aktiveret gennem de institutionelle og organisatoriske net-

Tabel 1. Deskription af data (andel i procent).

	2004	2012
<i>Tidsinvariate variable</i>		
Fødselskohorte		
1932-1939	8,2	
1940-1947	12,4	
1948-1955	17,5	
1956-1963	17,4	
1964-1971	18,9	
1972-1979	14,9	
1980-1987	10,8	
Kvinde		
Tradition for frivilligt arbejde		
Ja, i høj grad	13,8	
Ja, i nogen grad	18,6	
Kun i mindre grad	14,4	
Nej, slet ikke	53,3	
<i>Tidsvarierende variable</i>		
Aldersgruppe		
-24 år	10,8	0,0
25-32 år	14,9	10,8
33-40 år	18,9	15,0
41-48 år	17,4	18,9
49-56 år	17,5	17,4
57-64 år	12,4	17,6
65-72 år	8,2	12,3
73-80 år	0,0	8,1
Uddannelse		
ingen	30,2	14,3
<i>Erhvervsfaglig uddannelse</i>	31,6	31,4
Kortere videregående uddannelse	9,0	13,2
Mellemlang videregående uddannelse	18,6	26,6
Lang videregående uddannelse	10,6	14,5
Tilknytning til arbejdsmarkedet		
1-39 timer	48,6	41,5
40 + timer	20,6	21,2
Udenfor arbejdsmarkedet	30,8	37,2
Børn i skolealderen		
	23,6	25,8
Single		
	30,0	38,0
Bopæl		
København	19,9	20,2
<i>Provins</i>	65,6	65,5
Land	14,5	14,3
n	1908,0	1907,0

Da andelen for de tidsinvariate variable er identiske i 2004 og 2012, er antallet kun anført i 2004. Bemærk: De små variationer i de tidsvarierende variable skyldes afrundinger, samt at enkelte respondenter pga. missing svar i det ene undersøgelsesår falder ud af undersøgelsen.

værk, som de gennem deres børn bliver eksponeret for. Bopæl skal på samme måde ses som de muligheder for netværk, som individet har til rådighed. Tilknytning til arbejdsmarkedet er opdelt i tre kategorier: Op til 40 timers beskæftigelse, over 40 timers beskæftigelse eller uden for arbejdsmarkedet. Det giver mulighed for at afkode, hvorvidt tilknytningen til arbejdsmarkedet giver ressourceeffekter (tid som knap ressource). Det er imidlertid også muligt, at arbejdsmarkedstilknytning har netværkseffekter (arbejdsmarkedstilknytning fører til frivillighed). Endelig er individets niveau af kompetencegivende uddannelse inddraget og skal ses som en ressource, der gør individet relevant i forbindelse med deltagelse i frivilligt arbejde.

Sondringen mellem de forskellige typer af variable er væsentlig, da artiklens forskningsspørgsmål nødvendiggør forklaringer, der er baseret på tidsvarierende såvel som tids-invariate forhold, hvorfor der skal anvendes statistiske modeller, der muliggør diskussionen af begge elementer i analysen. Dernæst er de afhængige variable i analysen (deltagelse i frivilligt arbejde eller ej) karakteriseret ved at være binære. Derfor er en random-intercept logistisk model valgt som den gennemgående statistiske model. I specifikationen af denne model sondres der ikke i udgangspunktet mellem within og between effekter af en tidsvarierende variabel. Neuhaus og Kalbfleisch påpeger, at den implicite antagelse om, at within og between effekterne er identiske, er baseret på den forudsætning, at de uafhængige variable, der er inkluderet i modellen, ikke er korreleret med fejleddet, der indeholder uobserverede effekter. Hvis det ikke forholder sig sådan, vil modellen blive misspecificeret og resultaterne vil blive biased pga. confounder effekter (Neuhaus og McCulloch 2006). Oftest vil de uafhængige variable være korreleret med fejleddet, hvorfor flere løsninger på dette problem bliver fremført i metodelitteraturen. Neuhaus og Kalbfleisch foreslår at inkludere individ-gennemsnittet af de tidsvarierende variable i modellen. Herved skilles between og within-effekter fra hinanden (Neuhaus og Kalbfleisch 1998; Neuhaus og McCulloch 2006). Argumentet er, at denne korrektion bidrager med konsistente estimater af within-effekten, hvilket analytisk bidrager med betydningen af forandringer på individ-niveau på de afhængige variable: deltagelse i frivilligt arbejde inden for de tre sektorer. Denne tilgang skal dog anvendes med forsigtighed, da tidligere undersøgelser har påvist, at afvigelser forekommer ved anvendelsen af denne tilgang i forbindelse med en logistisk regressionsmodel (Brumback et al. 2013; Brumback et al. 2010). Problemet optræder især i det tilfælde, hvor der kun er to observationer inden for hvert individ, som det er tilfældet med de her anvendte frivillighedsdata. Simulationsstudier præsenteret i de nævnte artikler viser dog, at afvigelserne i de fleste tilfælde har et mindre omfang.

Et ofte valgt alternativ, særligt i forbindelse med anvendelse af paneldata, er en "fixed"-effect logistisk regressionsmodel (Skrondal og Rabe-Hesketh 2012; Bell og Jones 2015).¹ Denne løsning er dog kun i mindre grad anvendelig til formålet i artiklen, idet tids-invariate variable ikke estimeres. Yderligere

har anvendelse af fixed-effects logistisk regression den konsekvens, at analysen kun indeholder individer, der enten bliver frivillige eller stopper med at udføre frivilligt arbejde. Dette kan potentielt set medføre en reduktion i antallet af observationer med større standardfejl til følge samt begrænsede muligheder for generalisering (Skrondal og Rabe-Hesketh 2012).

Da korrelation mellem fejleddet og de inkluderede uafhængige variable ofte forekommer, er det relevant at foretage korrektioner i de statistiske modeller. Vi har valgt at følge Within-Between-tilgangen² (herefter WB-tilgangen) diskuteret i Bell og Jones (2015). Denne tilgang muliggør inklusionen af level 2-variable i modellen, og samtidig kan vi med en vis rimelighed konkludere på betydningen af forandringer på individniveau (within-effekter). Problemet med potentielle afvigelser er af mindre betydning for analysen,³ idet vi kun i mindre grad er interesseret i størrelsen af odds ratio. Hovedfokus vil være på retningen af effekten, signifikans-niveauet og eventuelle forskelle mellem deltagelse i de forskellige sektorer.

Den analytiske model præsenteret i det ovenstående afspejler det teoretiske udgangspunkt for artiklen, der undersøger effekterne på deltagelse i frivilligt arbejde af: 1. Individets fødselskohorte, som indikator for socialisering og specifikke opvækstbetingelser. 2. Betydningen af individets indplacering i livsforløbet, som indikator for institutionel og social kontekst - for deltagelse i frivilligt arbejde. 3. Forskelle mellem sociale strata i form af sociale og økonomiske ressourcer. Dermed udelades egentlige periodeeffekter, der påvirker alle individer i samme retning, da vi ikke finder teoretisk støtte for sådanne sammenhænge. Dette er i overensstemmelse med Bell og Jones (2013), der anbefaler, at modellering af alder-, kohorte- og periode-effekter skal være baseret på teoretisk – ikke statistisk – antagelse om, at en af effekterne er uden betydning.

Tabel 2. Deltagelse i frivilligt arbejde (procent)*.

	2004	2012
Aktiv	23,4	21,8
Velfærd	14,7	16,6
Politik	14,4	11,9
ikke aktiv	57,4	59,2
n	1908	1907

*Bemærk at individer kan have deltagelse i flere sektorer, hvorfor kolonnerne ikke summerer til 100.

Frivilligt arbejde i de tre sektorer

Indledningsvis vil den frivillige deltagelse inden for de tre sektorer kort blive gennemgået, derefter vil resultaterne fra regressionsanalysen blive præsenteret efterfulgt af en diskussion af resultaterne i relation til de opstillede hypoteser. Artiklen afsluttes med en diskussion af de teoretiske implikationer af resultaterne.

Som det fremgår af tabel 2, så udfører mere end 20 procent af danskerne frivilligt arbejde inden for den aktivitetsorienterede sektor, der udgør omkring halvdelen af alt frivilligt arbejde i Danmark. Vi kan inden for denne sektor identificere et mindre fald i andelen fra 2004 til 2012. Andelen, der arbejder frivilligt inden for det velfærdsorienterede frivillige arbejde, er steget med næsten 2 procentpoint, og omfatter i 2012 16,6 procent. Andelen, der er organiseret inden for den politikorienterede sektor, er faldet til 11,9 procent i 2012. Selv om der er mindre forskydninger, vidner resultaterne om stor stabilitet i andelen, der arbejder frivilligt. Stabiliteten dækker imidlertid over en stor variation på individniveau, hvilket stemmer overens med tidligere resultater (Frederiksen og Møberg 2014)

Vi vil nu undersøge nærmere, hvad der kan bidrage til at forklare bevægelser ind og ud af frivilligt arbejde.

Den aktivitetsorienterede sektor

Der er som forventet ingen sammenhæng mellem frivilligt arbejde i den aktivitetsorienterede sektor og fødselskohorten (3a). Den normative prægning følger således ikke noget bestemt fødselstidspunkt. Derimod finder vi en normativ disponering i form af tradition for frivilligt arbejde i familien, hvilket har en tydelig indvirkning på individets egen aktive deltagelse. Jo større tradition i barndomshjemmet, jo mere tilbøjelig er individet til at arbejde frivilligt i den aktivitetsorienterede sektor.

I forhold til netværksforklaringer viser analysen, at deltagelse hænger sammen med en livsfaseforklaring (1a), hvor individer i de yngre aldersgrupper er mest aktive, og dette aktivitetsniveau falder med alderen. Effekten er dog kun statistisk signifikant for de 33-48 årige. Derudover har det at have børn i skolealderen en signifikant positiv effekt på deltagelse i den aktivitetsorienterede sektor. Forældrene følger med andre ord børnene ud i den aktivitetsorienterede sektor, hvilket understøtter de indledende antagelser om, at deltagelse i denne type af frivilligt arbejde overvejende er styret af livsfase, samt de netværk individet som følge heraf indgår i. De relevante netværk er umiddelbart centreret omkring børn og er ikke netværk, som forældrene selv indgår i som f.eks. arbejdspladsen, idet deltagelse på arbejdsmarkedet ikke har nogen signifikant betydning. Endelige viser bopæl sig at have en betydning, idet aktivitetsniveauet falder drastisk, hvis man flytter på landet (landkommune). Men det er ikke flytningen i sig selv, der har betydning, idet individer, der flytter til København, ikke i samme grad oplever denne ned-

Tabel 3. Multilevel logistisk regression (WB-modeller).

	Deltagelse i den aktivitetsorienterede sektor		Deltagelse i den velfærdsorienterede sektor		Deltagelse i den politisk/(lokal)samfunds- orienterede sektor	
	OR	p-værdi	OR	p-værdi	OR	p-værdi
Fødselskohorte						
1932-1939	1,17	0,795	1,61	0,439	8,96	0,001
1940-1947	1,13	0,790	1,07	0,883	3,71	0,005
1948-1955	1,42	0,239	1,17	0,621	1,66	0,112
1956-1963	-	-	-	-	-	-
1964-1971	0,66	0,111	1,29	0,376	0,62	0,103
1972-1979	0,95	0,898	1,59	0,230	0,37	0,020
1980-1987	0,56	0,294	2,64	0,090	0,34	0,088
Aldersgruppe						
-24 år	2,40	0,156	0,27	0,050	1,03	0,971
25-32 år	1,64	0,244	0,49	0,136	2,06	0,157
33-40 år	1,88	0,050	1,17	0,659	1,81	0,113
41-48 år	1,86	0,010	0,96	0,876	1,60	0,087
49-56 år	-	-	-	-	-	-
57-64 år	0,96	0,880	0,71	0,221	0,55	0,024
65-72 år	1,40	0,422	1,14	0,769	0,18	0,000
73-80 år	0,94	0,913	2,00	0,220	0,08	0,000
Kvinde	0,50	0,000	1,64	0,001	0,55	0,000
Uddannelse						
ingen	1,37	0,298	0,89	0,717	0,67	0,279
<i>Erhvervsfaglig uddannelse</i>	-	-	-	-	-	-
Kortere videregående uddannelse	1,24	0,427	0,65	0,135	1,14	0,669
Mellemlang videregående uddannelse	1,32	0,270	0,75	0,316	1,06	0,842
Lang videregående uddannelse	1,23	0,555	0,85	0,655	0,86	0,719
Tilknytning til arbejdsmarkedet						
1-39 timer	-	-	-	-	-	-
40 + timer	1,16	0,494	1,08	0,749	1,04	0,884
Uden for arbejdsmarkedet	0,91	0,664	1,05	0,839	1,49	0,132
Børn i skolealderen	1,67	0,010	1,84	0,007	1,33	0,245
Single	0,80	0,313	0,86	0,503	1,27	0,353
Tradition for frivilligt arbejde						
Ja, i høj grad	3,38	0,000	2,45	0,000	2,06	0,001
Ja, i nogen grad	1,87	0,000	1,79	0,001	1,60	0,016
Kun i mindre grad	1,23	0,298	1,26	0,263	1,20	0,403
<i>Nej, slet ikke</i>	-	-	-	-	-	-
Bopæl						
København	1,14	0,731	2,18	0,046	0,83	0,652
<i>Provins</i>	-	-	-	-	-	-
Land	0,47	0,003	1,00	0,996	0,69	0,229
Between-effekter						
40 + timer	1,01	0,949	1,14	0,564	1,10	0,692
Uden for arbejdsmarkedet	1,00	0,988	1,53	0,089	0,85	0,548
Ingen	0,60	0,044	1,00	0,990	0,51	0,018
Kortere videregående uddannelse	1,98	0,026	1,30	0,405	1,28	0,474
Mellemlang videregående uddannelse	2,09	0,001	1,74	0,016	1,53	0,079
Lang videregående uddannelse	2,21	0,002	3,25	0,000	2,62	0,000
Børn i skolealderen	3,25	0,000	1,36	0,205	0,59	0,048
Single	1,07	0,728	1,06	0,736	1,10	0,643
København	0,40	0,035	0,73	0,102	1,90	0,001
Land	3,47	0,000	0,99	0,976	1,55	0,078
intercept	0,07	0,000	0,03	0,000	0,06	0,000
n_obs	3815		3815		3.815	
n_personer	1919		1919		1.919	

gang som individer, der flytter på landet. Dette kan antyde, at der er forskelle mellem de individer, der flytter den ene henholdsvis den anden vej, som ikke er indfanget i data. Derudover kan det tænkes, at netværkseffekten således er knyttet til den nye bopæl og ikke til individet. Kønnen har imidlertid en stor indflydelse på, hvorvidt individet arbejder frivilligt inden for den aktivitetsorienterede sektor eller ej. Analysen viser, at mænd i højere grad involveres i den aktivitetsorienterede sektor end kvinder.

Ganske overraskende finder vi ikke nogen direkte ressourceeffekt af individets deltagelse på arbejdsmarkedet på involveringen i frivilligt arbejde, og der er således ikke belæg for at se tid som en begrænsende faktor på frivilligt arbejde. Ressourcer i form af uddannelse (2a) har heller ingen selvstændig betydning for, hvorvidt folk bliver frivillige inden for den aktivitetsorienterede sektor, hvis vi alene kigger på forandring i uddannelsesniveau. Dog viser analysen af individets uddannelsesniveau, når man kigger på forskelle mellem individer (between-effekter), at videregående uddannelser har betydning for, hvorvidt individet arbejder frivilligt eller ej. Resultaterne peger i retning af, at der er nogle uobserverede effekter, der knytter sig til uddannelsesniveauet, der øger deltagelsen i frivilligt arbejde, men det kan ikke tilskrives det at få en uddannelse.

Den velfærdsorienterede sektor

Der er ingen sammenhæng mellem at være opvokset i en bestemt historisk periode og deltagelse i den velfærdsorienterede sektor. Forventningen om, at solidaritet knytter sig til de ældre generationer viser sig ikke at holde stik (1b). Omvendt har de personer, der er vokset op med en tradition og følgelig normative disponering for frivilligt arbejde, en markant større tilbøjelighed til at deltage i den velfærdsorienterede sektor.

I forhold til netværksforklaringer finder vi ikke nogen selvstændig effekt af alder eller tilknytning til arbejdsmarkedet. Derimod er der på velfærdsområdet – modsat vore forventninger – en klar positiv effekt af at have børn i skolealderen (2b). Børn trækker ikke ressourcer ud af det frivillige arbejde på velfærdsområdet, snarere tværtimod. Endelig viser analysen, at individer, der flytter til København, øger deltagelsen i frivilligt arbejde inden for det velfærdsorienterede område markant. Endelig viser analysen, at kvinder er væsentligt mere aktive inden for den velfærdsorienterede frivillighedssektor sammenlignet med mænd.

I et ressourceperspektiv hænger deltagelse i frivilligt arbejde på velfærdsområdet som forventet (3b) kun i begrænset grad sammen med de uddannelsesmæssige ressourcer, individet opnår ved færdiggørelse af uddannelse. Samtidig er der ingen effekt af tilknytning til arbejdsmarkedet. I lighed med hvad resultaterne med den aktivitetsorienterede sektor viser, øges aktiviteten ikke som følge af færdiggørelse af uddannelse. Derimod viser analysen af between-effekterne for uddannelse, at der er markant forskel mellem højt

og lavt uddannede. Hypotese 3b kan derfor hverken entydigt bekræftes eller afkræftes.

Den politiske sektor

I forhold til normforklaringer er der en klar effekt af individets fødselskohorte på engagement i den politiske frivillighedssektor, hvor personer der er født i den ældste kohorte er de mest aktive. Omvendt er personer født i 1980-1987 de mindst tilbøjelige til at være aktive. Endvidere genfinder vi her betydningen af den normative påvirkning fra frivillighedstraditioner i barndomshjemmet på sandsynligheden for at arbejde frivilligt eller ej. Resultaterne viser her, at socialisering har en betydning for frivilligt engagement i denne sektor (1c).

Til trods for disse forskelle i kohorternes niveau af deltagelse i frivilligt arbejde, så falder tilbøjeligheden til at være frivillig med alderen, dog kun statistisk signifikant for individer ældre end referencegruppen (49-56 år). I takt med at alderen stiger, trækker individet sig tilbage fra denne type af frivilligt arbejde. Dette antyder, at der er netværkseffekter af arbejdsmarkedstilknytning inden for denne sektor og dermed betydning af livsfase, selvom vores beskæftigelsesvariabel ikke kan indfange disse (3c). Derimod har det ingen betydning, om man har børn. Personer, der bor i København, har et højere aktivitetsniveau i den politiske del af det frivillige arbejde, og kvinderne er sammenlignet med mændene, mindre aktive inden for den politisk orienterede sektor.

Igen ser vi, at et skifte i uddannelsesniveau ikke spiller den store rolle for deltagelse i denne sektor af det frivillige arbejde. Tilknytning til arbejdsmarkedet har ingen ressourceeffekt. Dog ser vi i lighed med de øvrige frivillighedssektorer, at forskelle i uddannelsesniveauet mellem individer (between-effekter) har betydning og følger de i litteraturen kendte effekter af uddannelse. Det vil sige, at vi hverken kan be- eller afkræfte 2c.

Diskussion/konklusion

På tværs af deltagelsen i de forskellige sektorer viser der sig nogle forskelle og ligheder, der på forskellig vis knytter an til de teoretiske forklaringsmodeller.

Normforklaringerne bliver bestyrket af analysen, idet hypoteserne 3a, 1b og 1c er blevet bekræftet især i forhold til intergenerational overførsel af normer. Opvækst i et hjem med tradition for frivilligt arbejde synes at give en kraftig normativ disponering for at arbejde frivilligt senere i livet. For det andet finder vi et vist belæg for den mere generelle normforklaring, der retter sig mod socialiseringsforskelle mellem kohorter inden for den politisk orienterede sektor af frivilligt arbejde, hvor de ældre generationer har større tilbøjelighed til at være frivilligt aktive. En del af en eventuel socialiseringseffekt vil i alle tilfælde gå via opdragelsen, og det er derfor interessant, at der i den politiske sektor synes at være en selvstændig kohorteeffekt, selv når vi kontrollerer for tradition i familien. Socialisering til politisk aktivitet kan tænke-

ligt være mere afhængig af stemning, kultur og vilkår i bestemte tidsperioder end andre former for frivillighed.

Netværksforklaringerne bliver i vidt omfang bestyrket af analysen, der bekræfter hypotese 1a samt yderligere afviser hypotese 2b og 3c. Især inden for det aktivitetsorienterede område viser der sig en klar livsfasetendens med højere deltagelse i de yngre aldersgrupper, og derefter falder engagementet til et stabilt, men lavere niveau. En mere klar indikator på en livsfaseeffekt er den positive påvirkning af børn i skolealderen i hjemmet på deltagelsen i frivilligt arbejde i aktivitets- og velfærdssektorerne. På samme måde som børn får forældrene ind i det frivillige arbejde, så svækkes forældrenes tilknytning til sektoren igen, når børnene bliver ældre. Denne livsfase knytter derfor tydeligt an til nogle bestemte netværk, som kun er aktive, når børnene har en bestemt alder. Modsat forventningen har børn ikke en negativ effekt på deltagelse i den politiske og velfærdssektorerne. Omvendt viser der sig her en kraftigt nedadgående aktivitet i forbindelse med pensionsalderen, hvilket indikerer, at arbejdsmarkedet her har netværkseffekter – snarere end ressourceeffekter. Analysen viser yderligere, at der er betydelige forskelle med hensyn til geografisk mobilitet. Det frivillige engagement falder i aktivitetssektoren, når man flytter på landet, og det stiger i velfærdssektoren og den politiske sektor, når man flytter til byen, selv når vi kontrollerer for alder og uddannelse. Det tilsiger, at der er nogle betydelige virkninger af kontekst i form af lokale netværk, som i fremtidige studier bør undersøges nærmere. Vi ved, at frivillighed afhænger af de anledninger man får til at blive frivillig, og disse ser ud til at være mere udbredte i byen.

Ressourceforklaringer står umiddelbart svagt i analysen sammenlignet med de to andre forklaringer, idet hypoteserne 3a, 3b og 2c ikke kunne bekræftes. Dette skyldes formentlig, at en del af disse sammenhænge formidles gennem aldersvariablen, men givet den styrke litteraturen tillægger uddannelse, må resultaterne her siges at være beskedne. Ydermere viser vores analyser, at der ikke kan findes en egentlig uddannelseseffekt, målt for færdiggørelse af uddannelse hverken i positiv eller negativ retning. Derimod viser analyserne af between-effekterne af uddannelse statistiske signifikante forskelle mellem uddannelsesniveauer, hvilket peger i retning af, at en eventuel betydning af uddannelse formidler andre uobserverede karakteristika.

Resultaterne af individers uddannelsesniveau er baseret på individernes egne oplysninger om opnået uddannelsesniveau. Umiddelbart indeholder disse uddannelsesoplysninger mindre målefejl, hvorfor det er væsentligt ikke at drage entydige konklusioner omkring effekten af uddannelse.⁴ Dog tilsiger resultaterne, der konsistent viser en udeblivende effekt af færdiggørelsen af uddannelse uanset niveau, at man bør undersøge nærmere, hvad betydningen af uddannelse egentlig er for frivilligt arbejde.

Derudover viser analysen nogle klare kønsorienteringer i forhold til det frivillige arbejde. Mænd deltager hyppigere i aktivitetssektoren sammenlig-

net med kvinderne, som derimod er overrepræsenteret i velfærdssektoren. Dette tyder på, at klassiske kønsrollemønstre reproduceres i mænd og kvinders deltagelse i frivilligt arbejde, hvilket også stemmer overens med tidligere undersøgelser (Henriksen og Rosdahl 2008).

Vi har behandlet kohorte som et udtryk for en generel socialisering til frivilligt arbejde og familietradition som udtryk for en partikulær socialisering. Traditioner for frivillighed i barndomshjemmet har vist sig at have væsentligt større betydning end kohorte. Dette taler for, at vi i fremtiden bør undersøge normativ disponering tættere på den enkeltes livs- og opvækstbetingelser frem for i generelle samfundshistoriske vilkår.

Denne artikel har vist, at selv om frivilligt arbejde i en nordisk sammenhæng foregår under vilkår forskellige fra de fleste andre lande, er der en del af mekanismerne fra amerikansk forskning med paneldata, der kan genfindes, også selv om vi differentierer på sektorer. Der hvor denne analyse primært viser, at der alligevel er forskelle, er for det første i forholdet mellem køn og frivilligt arbejde, hvor kvinder i den danske case er og bliver mere frivilligt aktive i forbindelse med at de stifter familie, hvilket ikke er tilfældet i tidligere analyser, der har peget på en arbejdsdeling i hjemmet mellem udadrettede og indadrettede aktiviteter. For det andet, viser der sig at være en betydning af geografisk mobilitet, som ikke tidligere har været afdækket. At geografisk mobilitet ydermere må antages at være sammenvævet med livsfasemønstre, gør det blot mere påtrængende af få undersøgt disse mønstre nærmere. Endelig har vi fundet, at kohortesocialisering kun synes at have en virkning i forhold til den politiske sektor, hvor i mod intergenerationel overførsel af normer har betydning for frivilligt arbejde inden for alle sektorer. Dette kunne tilsige, at normforklaringen bør differentieres nærmere i forhold til den normoverførsel, der finder sted gennem nære, praktiske erfaringer, og den der er knyttet til mere generelle samfundsmæssige strømninger. Det er yderligere tænkeligt, at en mere nuanceret sektor-inddeling ville kunne indfange tilsvarende forskelle inden for f.eks. bestemte typer af frivillige aktiviteter i velfærdssektoren.

Noter

1. Denne regressionsmodel anvender det enkelte individ som kontrol for sig selv. Dette har den konsekvens, at tids-invariate variable bliver kontrolleret bort, hvilket også sker for effekter, der relaterer sig til forskellen mellem individer (between-effekter).

2. Teknisk set erstattes de enkelte tidsvarierende variable i regressionsmodellen af to led: 1) Gennemsnittet af variablen på tværs af de to undersøgelser inden for individet, og 2) de enkelte observationer inden for det pågældende individ fratrukket gennemsnittet. Det første led bliver derfor at betragte som en level 2-variabel. Det andet led er alene at betragte som en within-effekt. Dette resultat er ikke længere sårbart over for korrelation med fejleddet (se Bell og Jones 2015 for en nærmere gennemgang).

3. Vi har sammenlignet resultaterne fra WB-tilgangen med Fixed-effects resultater, og det er kun i få tilfælde, at afvigelserne er større end 10 %. Vi vurderer derfor, at fordelene ved at anvende WB-modellen opvejer ulemperne.

4. Enkelte rapporterer i 2004, at de har en erhvervskompetencegivende uddannelse, og i 2012 angiver de, at de ingen uddannelse har. Derudover synes der at være visse uklarheder omkring indplaceringen af bachelor-uddannelser enten som mellemlange videregående eller lang videregående uddannelse. Samlet set har knap hver femte angivet et lavere uddannelsesniveau i 2012 sammenlignet med 2004. Størsteparten skyldes formentlig, at respondenterne har taget en ny uddannelse af kortere varighed relativt til uddannelsen i 2004 mellem de to undersøgelser. Dog kan det ikke udelukkes, at data indeholder en mindre andel målefejl.

Litteratur

- Bekkers, R. 2005: "Participation in voluntary associations: Relations with resources, personality, and political values". *Political Psychology*, 26(3):439-454.
- Bell, Andrew & Kelvyn Jones, 2013: "Current practice in the modelling of age, period and cohort effects with panel data: a commentary on Tawfik et al. (2012), Clarke et al. (2009), and McCulloch (2012)". *Quality & Quantity*, 48(4):2089-2095.
- Bell, Andrew & Kelvyn Jones 2015: "Explaining Fixed Effects: Random Effects Modelling of Time-Series Cross-Sectional and Panel Data". *Political Science Research and Methods*, 3(1):133-153.
- Brumback, B.A.; Dailey, A.B.; Brumback, L.C.; Livingston, M.D. & He, Z. 2010: "Adjusting for confounding by cluster using generalized linear mixed models". *Statistics & Probability Letters*, 80(21):1650-1654.
- Brumback, B.A.; Zheng, H.W. & Dailey, A.B. 2013: "Adjusting for confounding by neighborhood using generalized linear mixed models and complex survey data". *Statistics in medicine*, 32(8):1313-1324.
- Borgonovi, F. 2008: "Divided we stand, united we fall: Religious pluralism, giving, and volunteering". *American Sociological Review*, 73(1):105-128.
- Bussell, H. & Forbes, D. 2002: "Understanding the volunteer market: The what, where, who and why of volunteering". *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 7(3):244-257.
- Cumming, E. & Henry, W. 1961: *Growing Old: The Process of Disengagement*. New York: Basic Books.
- Dekker, P. & Halman, L. 2003: *The values of volunteering: Cross-cultural perspectives*. Springer.
- Einolf, C.J. 2009: "Will the Boomers Volunteer During Retirement? Comparing the Baby Boom, Silent, and Long Civic Cohorts". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38(2):181-199.
- Frederiksen, M. og Møberg, R. 2014: "Alder, kohorte og livsfase i frivilligt arbejde", i Fridberg, T. og Henriksen, L.S. (red): *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. København: SFI Forlag.
- Fridberg, T. & Henriksen, L.S., 2014: *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. København: SFI Forlag.
- Finkelstien, M.A. 2009: "Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process". *Personality and Individual Differences*, 46(5):653-658.
- Gould, R.V. 1993: "Collective action and network structure". *American Sociological Review*, 58(2):182-196.
- Habermann, U. 2007: *En postmoderne helgen?* København: Museum Tusulanum Press.
- Henriksen, L.S. & Rosdahl, D. 2008: "Hvad forklarer forskellige typer af frivilligt engagement?", i B. Ibsen, T.P. Boje & T. Fridberg (red.) 2008: *Det frivillige Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, pp. 39-64.

- Huang, J.; van den Brink, H. M. & Groot, W. 2009: "A meta-analysis of the effect of education on social capital". *Economics of Education Review*, 28(4):454-464.
- Janoski, T. & Wilson, J. 1995: "Pathways to Voluntarism: Family Socialization and Status Transmission Models". *Social Forces*, 74(1):271.
- Johnson, K.J. & Mutchler, J.E. 2014: "The emergence of a positive gerontology: from disengagement to social involvement". *The Gerontologist*, 54(1):93-100.
- Knoke, D. & Thomson, R. 1977: "Voluntary association membership trends and the family life cycle". *Social forces*, 56(1):48-65.
- Koch-Nielsen, I.; Henriksen, L.S.; Fridberg, T. & Rosdahl, D. 2005: *Frivilligt Arbejde. Den frivillige Indsats i Danmark*. København: SFI Forlag.
- Meier, S. & Stutzer, A. 2008: "Is volunteering rewarding in itself?". *Economica*, 75(297): 39-59.
- Mitani, H. 2013: "Influences of Resources and Subjective Dispositions on Formal and Informal Volunteering". *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 25(4):1022-1040.
- Neuhaus, J.M. & Kalbfleisch, J.D. 1998: "Between-and within-cluster covariate effects in the analysis of clustered data". *Biometrics*, 54(2):638-645.
- Neuhaus, J.M. & McCulloch, C.E. 2006: "Separating between-and within-cluster covariate effects by using conditional and partitioning methods". *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Statistical Methodology)*, 68(5):859-872.
- Powers, M. 1998: "Life cycles and volunteering". *Human Ecology Forum*, 26(3):3-4+.
- Putnam, R. 2000: *Bowling alone*. New York: Simon & Schuster.
- Rosenbaum, M.E. 1956: "The effect of stimulus and background factors on the volunteering response". *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 53(1):118.
- Rotolo, T. 2000: "A time to join, a time to quit: The influence of life cycle transitions on voluntary association membership". *Social Forces*, 78(3):1133-1161.
- Rotolo, T.; Wilson, J. & Hughes, M.E. 2010: "Homeownership and Volunteering: An Alternative Approach to Studying Social Inequality and Civic Engagement". *Sociological Forum*, 25(3):570-587.
- Skrondal, A. & Rabe-Hesketh, S. 2012: *Multilevel and Longitudinal Modeling Using Stata. Volume II: categorical responses, counts, and survival*. College Station: Stata Press.
- Sokolowski, S.W. 1996: "Show me the way to the next worthy deed: Towards a microstructural theory of volunteering and giving". *Voluntas*, 7(3):259.
- Wardell, F.; Lishman, J. & Whalley, L.J. 2000: "Who volunteers?". *British Journal of Social Work*, 30(2):227-248.
- Wilson, J. 2012: "Volunteerism research: A review essay". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(2):176-212.
- Wilson, J. 2000: "Volunteering". *Annual Review of Sociology*, 26:215.
- Wilson, J. & Musick, M. 1997: "Who cares? Towards an integrated theory of volunteer work". *American Sociological Review*, 62:694.